

ETNOGRAFIK HALI-KILIM-DİĞER DÜZ DOKUMA ESERLERİN KORUNMASINDA KARAR VERME ÖLÇÜTLERİ VE BELGELEME FORMU ÖRNEĞİ*

Vedat ÜNALDI**

ÖZ

Türk kültür tarihimizde, özellikle etnografik eserler bakımından oldukça zengin olan Anadolu topraklarında halı, kilim ve diğer düz dokuma eserler önemli bir yere ve sayıya sahiptir. Müze ve özel koleksiyonda saklanan bu eserlerin hammaddelerinin organik oluşu, zamana ve ortam şartlarına karşı dayanıksız oluşu bir takım koruma tedavilerinin alınmasına neden olmaktadır. Bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken koruma uygulamaları öncesinde, sorunun tam olarak anlaşılması, belgeleme ve ön incelemeyle başlar. Öncelikle, önleyici koruma tedbirlerinin alınması gerektiği ve aktif müdahalenin de ancak bir uzman kontrolünde yapılabilecek kapsamlı bir çalışma olduğu da unutulmamalıdır.

Bu çalışmada da etnografik değere sahip halı, kilim ve diğer düz dokuma eserlerin bakım ve koruma yaklaşımları belirtilirken temel ölçütler ve işlem yönergeleri belgeleme formu üzerinden açıklanmıştır. Çalışma kapsamında hazırlanan formda bakım ve koruma işlemlerinde izlenecek yol ve yaklaşımlar dört ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar; belgeleme, karar verme, uygulama ve sonuçlandırma yaklaşımıdır. İncelemeye alınacak her eser için ayrı hazırlanması gereken formda müdahale yöntemleri ve tedbirlerin neler olması gerektiği ilgili bölümler açıklanarak hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: *Koruma, Onarım, Halı, Kilim, Düz Dokuma.*

* Bu Makale, "Kilim Koruma ve Onarım İlkeleri, Meslek Analizi ve Uygulanabilirliği", sanatta yeterlik tezinden üretilmiştir.

** Arş.Gör. - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ El Sanatları
e-posta: vedat.unaldi@hbv.edu.tr / ORCID: 0000-0002-6692-077X
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.123>
Makale Gönderim Tarihi: 24.04.2019 / Makale Kabul Tarihi: 18.12.2019

ABSTRACT

DECISION CRITERIA AND DOCUMENTATION FORM SAMPLE IN THE PROTECTION OF ETHNOGRAPHIC CARPET-KILIM-OTHER FLAT WEAVING WORKS

Carpets, kilims and other plain woven works are particularly prominent in the Anatolian lands, where many sites of archaeological and ethnographic importance have been uncovered. With many examples held in both museums and private collections, these works are made of organic raw materials that become fragile over time or due to environmental conditions, which makes conservation treatments necessary. A holistic approach to conservation involves a preliminary examination and documentation to identify problems. First of all, it should be remembered that preventive protection measures should be taken and that active intervention is a comprehensive study that can only be carried out under the supervision of a specialist.

In this study, the approaches of maintenance and protection of carpets, kilims and other flat weaving works of ethnographic value are mentioned and basic criteria and processing instructions are explained through the documentation form. In the form prepared within the scope of the study, the ways and approaches to be followed in maintenance and protection operations are examined under four main headings. These are the documentation, decision-making, implementation and finalization approaches. In the form that should be prepared separately for each work to be examined, intervention methods and what precautions should be taken were prepared as explained in the relevant sections.

Keywords: *Conservation, Restoration, Carpet, Kilim, Plain Woven.*

Giriş

Geçmişten günümüze kadar insanlar, sahip oldukları şeylerin yaşamını uzatmak ve bu eserlerden faydalanmanın sürdürülmesi amacıyla bir takım çalışmalar yapmışlardır.¹ Eski eserlerin korunması ve yaşatılma kaygısı bilinçli olarak 19. yüzyılın sonlarında ele alınırken, tarihsel süreçte neyin korunması gerektiği sorusuna daima kendini yenileyen cevaplar verilmiştir.² Ülkeler bazında yapılan ortak toplantılarda gündeme gelerek ilgili alanlara özgü kriterler, müdahale, teknik ve uygulama şekilleri tartışılmış, ülkemizde bu süreci aynı dönemlerde takip etmiştir. Fakat kültürel mirasın korunması ağırlıklı olarak taşınamaz eserler bağlamında hazırlanarak, taşınabilir kültürel varlıklar da bu ilkelerin uyarlanması ile yapılmaktadır.³

Hammaddesi yün, kıl, tiftik, pamuk ve ipek gibi doğal malzemeli bu eserler, zamanla buldukları ortam ve kullanım şekillerine bağlı olarak ışık, nem, toz ve mikroorganizmalardan çok çabuk etkilenmektedirler.^{4,5} Bozulma sürecinde olan bir eserin koruma ve onarımından önce yapılan inceleme çalışmaları (tarihsel, estetik ve teknik yönden değerlendirilmesi) eserin ayrıntılı olarak tanımlanmasını sağlayacaktır.⁶

1 İsmail Öztürk, *Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı*, Ankara, 2007, s. 9.

2 Üstün Alsaç, *Türkiye'de Restorasyon*, Ankara, 1992, s. 7.

3 Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul, 8. Baskı, 2016, s.8.

4 John E. Dawson, "Solving Museum Insect Problems: Chemical Control", *Canadian Conservation Institute, Technical Bulletin* (15), 1992, s. 26.

5 Ayhan Yücel, Kantarcıoğlu, Serdar, *Müzelerdeki eserlerin bozulmasında mikropların Rolü, Topkapı Sarayı Müzesindeki Bir Kısım Organik Eser ve Mekanların Mikrobiyoloji Yönünden İncelenmesi ve İlaçlama Deneyleri*. Ankara T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 1.

6 Doğan Kuban, (1969). "Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar", *Vakıflar Dergisi*, 1969, s. 342.

Dokumalar için onarım gerektiren durumlarda bütünleme, yenileme veya yeniden yapma tekniklerinden yararlanılırken, son yıllarda ağırlıklı olarak kabul gören bakım ve korumada ise mikrobiyolojik zararlıların yok edilmesi, Temizleme (Yüzeysel, Bölgesel, Kuru, Islak) ve Saklama tekniklerinden yararlanır. Çoğu kez müdahale şekli tespit edilen eser için müdahale şekillerinden bir veya birkaçı birden de uygulanabilir⁷. Bu müdahaleler belirlenirken;

- Öncelikle, onarımdan önce koruma prosedürleri uygulanmalı ve bu görüş her zaman öncelikli olmalıdır. Hiçbir eser genel bir prosedüre sokulmadan yöntem veya yöntemler belirlenmemelidir.
- Mümkünse onarılmadan korunması, gerekli görüldüğü durumlarda mümkün olan en az müdahalenin yapılması ya da olduğu gibi bırakılması yönünde bir tutum sergilenmelidir.
- Mevcut durumlarının stabilize edilerek ileride oluşabilecek zararlar önlenmeli, yapılması olası müdahaleler eserin orijinaline zarar vermemelidir.
- Müdahalelerde eğer kullanılacaksa kimyasal ve diğer katkı maddeleri tamamen çıkarılabilir olmalı, istenen sonucu elde etmek için en az müdahale ve işlem uygulanmalıdır.
- Mekanik koruma yöntemlerinin yeterli olması durumlarında kimyasal, biyolojik ve hasar vermesi öngörülen müdahalelerden kaçınılmalıdır.
- Buldukları ortam koşullarına karşı mukavemeti artıracak çözüm önerileri getirilmelidir.
- Eserin yapıldığı dönemdeki teknik, kültürel ve sosyal belge niteliği korunmalıdır. Şeklinde yaklaşımlar sergilenmelidir.^{8,9}

Dokumaların koruma ve onarımına karar verirken sorulması gereken dört önemli soru vardır. Bunlar, dokumanın gelecekteki kullanım alanı, yapılacak işin ekonomik yönü, estetik ve etik değerlerdir.¹⁰ Bu sorulara cevap verildikten sonra bakım, koruma, onarım ya da olduğu gibi bırakma işlemleri uygulanabilir.¹¹ Bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken koruma uygulamaları öncesinde, sorunun tam olarak anlaşılması, ön inceleme ile başlar.¹² Bu çalışmada, etnografik değere sahip halı, kilim ve diğer düz dokuma eserlerin bakım ve korunmasında temel kriterler ve işlem yönergeleri belgeleme formu üzerinden açıklanmıştır. Dokumanın mevcut durumunun tespiti ve gerekli analizlerin yapılması, planlama ve uygulama için doğru verilerin ortaya koyulmasını sağlayacaktır.¹³

7 Ayşe Uygur, "Müzelerde Bulunan Tarihi Tekstil Ürünlerinin Korunmasını Etkileyen Koşullar ve Alınabilecek Önlemler", *I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu*, Ankara, 2000, s.65.

8 Peter F. Stone, *Oriental Rug Repair*, London, 2010, s.10.

9 Gonca Karavar, "Halı Kilim Restorasyonunda Kullanılan Teknikler ve Bir Örnek Kuruluş", *2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.134.

10 Elvan Anmaç, "Tekstil Ürünlerinde Konservasyon ve Restorasyon İşlemlerinde Karar Verme Ölçütleri", *2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.11.

11 Elvan Anmaç, "Tekstil Ürünleri Konservasyonunun Temel İlkeleri", *I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu*, Ankara, 2000, s. 77.

12 Y. Selçuk Şener, "Mozaiklerin Korunmasında Temel Kriterler", XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu, 2009, s. 874.

13 Vedat Ünal, *Kilim Koruma ve Onarım İlkeleri, Meslek Analizi ve Uygulanabilirliği*, Sanatta Yeterlik Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara, 2018, s.12.

Yöntem

Çalışmada, etnografik değere sahip halı, kilim ve diğer düz dokuma eserlerin bakım ve korunmasına yönelik ön inceleme, karar verme, uygulama ve sonuçlandırma işlemlerini içeren belgeleme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan form, yapılacak müdahalelerin tamamını içeren bir düzende olup ilgili başlıklar açıklanmıştır.

Bulgular ve Analiz

Çalışmada, literatür taraması, gözlem ve laboratuvar çalışmaları sonucunda bakım ve korumaya tabi tutulacak eserler için hazırlanan belgeleme formu Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Belgeleme formu

BELGELEME FORMU		
1. ÖN İNCELEME	1.1. Kimlik Bilgileri:	• Envanter numarası
		• Belgeleme tarihi
		• Dokumanın tekniği
		• Dokumanın tarihlendirilmesi
		• Dokumanın ait olduğu yöre
		• Eşya türü
		• Bulunduğu adres
		• Koleksiyondaki yeri
		• Dokumanın ölçüleri
		• Dokumanın kalitesi/çözgü sıklığı
		• Dokumanın ağırlığı
		• Dokumada kullanılan malzemeler
		• Dokumada kullanılan renkler
	• Eser tanımlama	
	1.2. Hasar ve Leke Tespiti:	• Fiziksel hasarlar
		• Kimyasal hasarlar
		• Biyolojik hasarlar
		• Diğer hasarlar
	1.3. Yapılacak Analizlerin Belirlenmesi:	• Lif, boyarmadde ve varsa leke analizi
		• Renk ölçümü (analizi)
• Biyolojik ve kimyasal etken analizi		
• Diğer (böcek, kemirgen, yanlış müdahaleler vb.)		

2. KARAR VERME	2.1. Yapılacak Müdahaleler (Doku, lif, renk kayıpları ve fiziksel biyolojik, kimyasal etki belirtilerini önleme):	• Sağlama
		• Temizleme (Yüzeysel, bölgesel ve ıslak)
		• Saklama
3. UYGULAMA	3.1. Yapılan Analizler:	• Lif, boyarmadde ve varsa leke analizi
		• Renk ölçümü (analizi)
		• Biyolojik ve kimyasal etken analizi
		• Mikroskopik görüntü alma
	3.2. Yapılan Müdahaleler:	• Sağlama
		• Temizleme (Yüzeysel, bölgesel ve ıslak)
		• Saklama
	3.3. Müdahale Sonrası İşlemler:	• Müdahale sonrası renk ölçümü ve karşılaştırması
		• Müdahale sonrası mikroskopik detay fotoğraflarının karşılaştırılması
4. SONUÇLANDIRMA	• Sergileme koşullarının oluşturulması	
	• Saklama koşullarının oluşturulması	

Halı, kilim ve diğer düz dokuma eserlerin belgelenmesi ön inceleme, karar verme, uygulama ve sonuçlandırma şeklinde bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Özellikle, önleyici koruma tedbirleri ve aktif müdahalelerin ancak bir uzman kontrolünde yapılabilecek kapsamlı bir çalışma olduğu unutulmalıdır.¹⁴ İncelemeye alınan her eser için ayrı ayrı hazırlanması gereken formun her aşamasında ilgili alana ait uzmanlar ile beraber disiplinler arası bir yaklaşım sergilemelidir.

1. Ön inceleme

Ön inceleme, dokumaya ait kimlik bilgilerinin tespiti, varsa hasar ve lekelerin tespiti ve yapılacak analizlerin belirlenmesi ile başlar. Burada, dokumanın kimlik bilgileri belirlenerek varsa hasar, leke veya lekeler tespit edilip, buna göre yapılması gereken analizlerin ne olacağı sorularına cevap verilmelidir. İncelemeye alınan her dokumanda fiziksel, kimyasal, biyolojik ve diğer türlü meydana gelmiş hasar ve lekeler kayıt altına alınmalıdır. Bu kayıt işlemleri imkânlar dâhilinde çizilerek ya da ölçü şablonu ile fotoğraflanarak yapılmalıdır. Dokumada kullanılan lif, boyarmadde, varsa eğer leke türü ve yapısının belirlenmesi için her numuneden örnek alarak (dokumadan ayrılmış ya da yapısal bütünlüğünü etkilemeyecek bir bölümünden) laboratuvar ortamında analiz edilmelidir. Yapılan analiz sonuçları, dokumaya müdahale edilip edilmeyeceği ya da müdahale edilecekse nasıl bir yöntem kullanılacağı ve kullanılacak malzeme seçiminin belirlenmesinde belirleyici olacaktır. Yapılacak herhangi bir müdahalede daha fazla zarar görebileceği yönünde en ufak bir şüphe ya da bilinmezlik durumu olması halinde hiçbir müdahale yapılmadan işlem sonlandırılmalıdır. Aksi halde geri dönüşü olmayan hasar veya kayıplara yol açabilir. Bununla beraber dokumaya ait her renk, renk ölçüm cihazı (spektrofotometre) ile ölçülerek kayıt altına alınmalıdır.

¹⁴ Stone, *a.g.e.*, s.10.

2. Karar verme

Belgeleme çalışmasında dokuma için yapılacak müdahale ya da müdahalelerin belirlenmesi çok önemlidir. Yapılacak müdahalelerin eserde geri dönüşü olmayacak hasar ya da kayıplara yol açacağı göz önünde bulundurulmalı, karar aşamasında ilgili alanlarda farklı görüş ve uzman desteğine başvurulmalıdır. Dokumanın doku, lif ve renk kayıplarını önlemek, fiziksel, biyolojik, kimyasal ve diğer etkenlerden kaynaklı etkilerini ortadan kaldıracak müdahale yöntemlerinin belirlemek, dokumanın uzun yıllar sağlıklı bir şekilde kalmasını sağlayacaktır. Yapılan inceleme ve analizler sonucunda elde edilen bilgiler, dokumanın mevcut durumu, önemi, yapılacak işin maliyet ve iş süresi değerlendirilerek uygun bakım ve koruma prosedürleri belirlenmelidir. Bu prosedürler sağlamaştırma, temizleme ya da olduğu gibi bırakarak saklanması olabilir. Bazen bu müdahale şekillerinden biri veya birkaçı birden de uygulanabilir.¹⁵

3. Uygulama

Yapılan analizler: Bu bölümde yapılan lif, boyarmadde ve varsa leke analizleri ile biyolojik ve kimyasal etken analizlerinin yöntem ve teknikleri açıklanarak elde edilen sonuçlar kayıt altına alınmalıdır. Analiz sonuçlarında elde edilen bulgular, uygun müdahale yöntemi ve kullanılacak malzeme seçiminin belirlenmesinde belirleyici olacaktır. Müdahale öncesinde dokumanın en az iki farklı bölgesinden işlem öncesinde farklı büyütme oranlarında mikroskop görüntüleri olarak detaylı doku görüntüsü kayıt altına alınmalıdır. Eğer müdahale yapılacaksa işlemler sonunda aynı yerlerden tekrar görüntü alınıp karşılaştırılmalıdır.

Yapılan Müdahaleler: Günümüze kadar ulaşan her eser sağlıklı ortam koşullarının oluşturulmaması ve gerekli bakım işlemlerinin yapılmaması nedeni ile zamanla kirlenmektedir. Kirli eserler, böcek ve mikroorganizmaların üremesi için elverişli bir ortam haline gelmektedir. Bu yüzden temizlenebilecek her eser dikkatli bir şekilde temizlenmelidir.¹⁶ Ön inceleme ve analizler doğrultusunda yapılan müdahale veya müdahaleler fotoğraflanarak kayıt altına alınmalıdır.

Sağlamaştırma: Bakım ve temizleme işleminden önce dokumanın mevcut durumu ve analiz sonuçları dikkate alınmalıdır. Yapılması öngörülen müdahalelerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, doku ve lif kayıplarının önlenmesi ve yapısal bütünlüğünün koruna bilmesi için yapılan hazırlık sürecidir.

Yüzeysel temizleme (Vakumla temizleme işlemi): Dokumalarda zamanla meydana gelen toz ve diğer katı parçacıkların dokumanın yüzeyinden uzaklaştırılması işlemidir. Bu işlem için eserin durumuna göre yumuşak bir fırça veya ayarlanabilir HEPA filtreli/su hazneli vakumlu temizlik araçları kullanılabilir.¹⁷ Vakumlama işleminde emiş gücünden kaynaklanan hassas tekstillerdeki lif kaybı gibi sorunların önüne geçmek için kafes örgülü ek bir malzeme kullanılabilir.¹⁸

Bölgesel temizleme: Genel olarak dokumanın bazı bölgelerinin veya yalnızca lekenin kendisinin temizlenmesi işlemidir. Bölgesel temizlik ya temizlenen bölgedeki lekenin daha geniş alana yayılarak başka bir lekeye ya da daha açık ve temiz bir leke haline dönüşmesine neden olabilir. Bu işlemi yaparken

15 Uygur, *a.g.e.*, s. 65.

16 Aysen Soysaldı, "Tekstil Eserlerin Konservasyonu ve Türkiye'de Etnografya Müzelerinin Sorunları", *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları*, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2017, s.185.

17 CCI Notes 13/16, 2008, s:2.

18 Soysaldı, *a.g.e.*, s.185.

dikkatli olunmalıdır. Bu yüzden bölgesel temizliğin dokumalar için kullanılmaması şeklinde bir genel bir görüş hâkimdir.

Islak temizleme: Kirlilik, dokumaların kimyasal ve fiziksel yapısını değiştirebilir ve tedavi edilmediği takdirde bozulmalarına neden olabilir.¹⁹ Tarihi dokumaların temizlenmesinde kullanılan ıslak temizleme, genel olarak kullanılan bir koruma tedavisidir.²⁰ Islak temizlik, eserlerde zamanla oluşan kirliliğin su veya uygun yıkama solüsyonları ile kurtarılması işlemidir. Islak temizlik işlemi dinamik bir süreçtir. Bu süreçte yıkama çözeltisi kirliliği mümkün olduğu kadar değiştirerek mümkün olan en fazla kir eserden uzaklaştırılmalıdır.²¹ Islakken farklı tepki gösteren ve farklı yapıda malzeme içeren dokumalarda, suya maruz kalmanın daha fazla zarar verebileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.²² Islak temizleme geri dönüşü olmayan bir işlem olduğu için başlamadan önce tüm faktörler mümkün olduğunca düşünü- lüp test edilmeli, su ve kimyasal maddeler çok dikkatli uygulanmalıdır.²³ Yıkama işlemi sürecinde ürünün boyası, apresi, önemli estetik ve tarihi kanıtları yok olabilir veya boyutsal ve boya akma sorunlarına yol açabilir.²⁴ Mümkünse dokumadan ayrılmış ya da yapısal ve görsel bütünlüğünü etkilemeyecek küçük bir bölümünde deneme yapılarak ıslak temizliğin yapılıp yapılmamasına veya uygun yıkama koşullarının nasıl olacağına karar verilmelidir. Islak temizlemede dokumanın doğal yapısını bozmayan (antialerjik) ve boya rengini soldurmayan özelliğe sahip deterjanlar kullanılarak durulamanın çok iyi yapılması ve asla deterjan kalmaması gerekir.²⁵

Müdahale sonrası işlemler: İnceleme ve uygulama işlemleri yapılan dokumanın işlemler sonucun- da renk ölçüm karşılaştırmaları, mikroskopik görüntülerin karşılaştırmaları, sergileme, saklama yöntem ve detayları fotoğraflanarak açıklanır.

Müdahale sonrası renk ölçümü ve karşılaştırması: Müdahale öncesinde ve sonrasında yapılan renk ölçümleri karşılaştırılarak, ortalama renk farklılıkları tablosu oluşturulmalıdır. Yapılan karşılaştırma do- kumanın ilk halindeki renk değerlerinin işlem sonrasındaki değerleri farkı yapılan müdahalenin ne kadar uygun olduğu sonucunu verecektir.

Müdahale sonrası mikroskopik detay fotoğrafları: Müdahale öncesinde ve sonrasında alınan mik- roskopik görüntüler karşılaştırılarak kaydedilmelidir. Alınan görüntüler görsel olarak değerlendirilerek yapılan müdahalenin ne kadar uygun olduğu sonucunu verecektir.

19 Jane Wild, "Experimental Work Comparing the Performance of Wash Bath Additives used in the Aqueous Immersion Cleaning of a Series of Standard Soiled Fabrics" *Australian Institute for the Conservation of Cultural Material Textile Sympo- sium*, Australia, 2006, s.23.

20 A. Timar Balazsy, "Wet cleaning of historical textiles: surfactants and other wash bath additives", *Studies in Conservation*, 45(1), 2000, s.46.

21 H. Graaff Judith, "The Constitution of Detergents in Connection with the Cleaning of Ancient Textiles", *Studies in Con- servation*, 13(3), 1968, s.123.

22 Yadin Larochette, "Wolber's World: A Review of a Textile Wet Cleaning Workshop Held in Oaxaca", *Mexico*, WAAC Newsletter, 34(1), 2012, s.26.

23 Barbara Appelbaum, "Criteria for Treatment: Reversibility", *Journal of the American institute for conservation*, 26(2), 1987, s. 68.

24 Jennifer Beasley, *A hidden agenda: an investigation into a concealed hat. What is the most suitable method for documentation and conservation?* (MPhil). School of Culture and Creative Arts, University of Glasgow, 2013, s.100

25 Stone, a.g.e., s.177

Sonuçlandırma

Sergileme koşullarının oluşturulması: Sergileme, var olan nesnelere çeşitli biçim ve yaklaşımlarla sunma eylemidir.²⁶ Fiziksel streslerden kaynaklanan bozulmalara maruz kalma ve vandalizm de dahil olmak üzere sergilenen tekstil malzemelerinin yerleştirilmesinde ve yer seçiminde özen gösterilmelidir.²⁷ Yapılan işlem ve müdahaleler sonrasında dokumanın, sergilemeye hazır hale getirilme aşamaları hakkında detaylı bilgiler fotoğraflanarak kaydedilir. Eğer eserin durumu sergilemeye uygun değilse yapılan işlemler sonunda depoya kaldırılmalıdır.

Saklama koşullarının oluşturulması: Kültürel öğelerin depolanması için uygun kaplar ve destek kullanarak korunması önleyici bakımın önemli bir adımıdır.²⁸ Genellikle depolamada bir öğeyi korumak için en iyi yol bir kap içinde saklamaktır. Bu, eseri hem temiz tutmaya başka bir yerden bir yere nakledilmesine yardımcı olacaktır.²⁹ Depolama, müze ve özel koleksiyonlarda bulunan eserlerin dış etkenlerden korunarak uzun süre hayatta kalmasını sağlamak için kullanılan bir saklama yöntemidir. Bütün tekstil çeşitleri arasında yün malzemeli ürünler böceklerle, mikroorganizmalara ve ortam elverişsiz ortam koşullarına karşı en hassas olanıdır. Dokumaların depolanma ortamları, malzemeleri ve yöntemleri de oldukça önemli bir problemdir. Herhangi bir dokumanın depolanması için seçilen özel yöntemler, dokumanın durumuna, türüne ve büyüklüğüne göre değişiklik gösterebilir. Yapılan müdahaleler sonrasında dokumanın, depolamaya hazır hale getirilme aşamaları hakkında detaylı bilgiler fotoğraflanarak kaydedilmelidir.

Sonuç

Türk kültür tarihimizin önemli parçalarından olan halı kili ve diğer düz dokuma eserlerin korunması ve gelecek kuşaklara bırakılması önem arz etmektedir. Ülkemizde, tarihi tekstillerin koruma ve onarım konusunda yaşanan eksikliklerin giderilmesi ve yeterli sayıda ilgili alan uzmanının artması gerekmektedir. Bu bağlamda, tarihi tekstillerin bakım ve koruma işlemlerinin daha bilinçli ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasını sağlayacak yöntem ve işlem formu oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada, belgelenecek eserler için inceleme, karar verme, uygulama ve sonuçlandırma başlıkları altında bir form oluşturulmuştur.

İlgili esere ait yapılan inceleme ve müdahale yöntemlerinin belirlenmesinde bu form daha sağlıklı bir müdahalenin yapılmasına, disiplinler arası çalışmanın yapılabilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan formda doldurulan her alan, eser için gözden kaçırılabilir müdahale ve incelemelerin fark edilmesini ve tüm işlemler sonucunda ilgili kurum ve ya uzmanlarca denetlenebilir bir durum ortaya koyacaktır. Detaylı bir şekilde yapılan tüm inceleme, analiz ve müdahalelerin bu form aracılığı ile kayıt altına alınması ilerleyen zamanlarda yeni müdahale biçimleri için de fikir ve eser hakkında bilgi sahibi olunmasına olanak sağlayacaktır. Özellikle tarihi tekstiller bakımından zengin olan ülkemizde bu gibi çalışmaların geliştirilerek uzmanlık alanlarının artması gerekmektedir.

26 Ayşem Yanar, Ceren Karadeniz, Elif Saraç, Simin Şay, "Yüksek Ziraat Enstitüsüne İlişkin Etnografik Eser Koleksiyonunun Oluşturulması ve Sergilenmesi", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 2018, s.70.

27 http://www.webcitation.org/75AzwqXpk=*04.01.2019

28 Jean Tetreault, "Coatings for Display and Storage in Museums", *Canadian Conservation Institute Technical Bulletin*, (21), 1999, s.1.

29 http://www.webcitation.org/75B1cYqrP=*04.01.2019

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Zeynep (2016). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* İstanbul: Tunçbay Matbaacılık, 8. Baskı.
- Alsaç, Üstün (1992). *Türkiye’de Restorasyon*, Ankara: İletişim Yayınları.
- Anmaç, Elvan (2000). “Tekstil Ürünleri Konservasyonun Temel İlkeleri”, *I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu*, Ankara, s.75-80.
- Anmaç, Elvan, (1999). “Tekstil Ürünlerinde Konservasy ve Restorasyon İşlemlerinde Karar Verme Ölçütleri”, *2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.9-13.
- Appelbaum, Barbara (1987). “Criteria for Treatment: Reversibility”, *Journal of the American institute for conservation*, 26(2), s. 65-73.
- Balazsy, A. Timar (2000). “Wet cleaning of historical textiles: surfactants and other wash bath additives”, *Studies in Conservation*, 45(1), s. 46-64.
- Beasley, Jennifer (2013). *A hidden agenda: an investigation into a concealed hat. What is the most suitable method for documentation and conservation?* MPhil Glasgow: School of Culture and Creative Arts, University of Glasgow.
- Bingöl, Işık (1999). “Türkiye’de Konservasyonun Tarihi”, *I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu*, Ankara.
- Dawson, E., John (1992). “Solving Museum Insect Problems: Chemical Control”, Canadian Conservation Institute, *Technical Bulletin* (15), s.1-26.
- İnternet: Canadian Conservation Institute, CCI Notes 13/16, (2008). *Mechanical Surface Cleaning of Textiles*, <http://www.webcitation.org/75B0cqq8m> 04.01.2019
- İnternet: Ogden, S. Frisina, A., (2004). Storage For Textiles, Minnesota Historical Society <http://www.webcitation.org/75B1cYqrP> 04.01.2019
- Judith, H. Graaff (1968). “The Constitution of Detergents in Connection with the Cleaning of Ancient Textiles”, *Studies in Conservation*, 13(3), s.122-141.
- Karavar, Gonca (1999). “Halı Kilim Restorasyonunda Kullanılan Teknikler ve Bir Örnek Kuruluş”, *2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kuban, Doğan (1969). “Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar”, *Vakıflar Dergisi*, (8), s. 341-356.
- Larochette, Yadin (2012). “Wolber’s World: A Review of a Textile Wet Cleaning Workshop” Held in Oaxaca, Mexico, *WAAC Newsletter*, 34(1), s.24-26.
- Öztürk, İsmail (2007). *Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı*, Ankara: Mor Fil Yayınları.
- Soysaldı, Aysen (2017). Tekstil Eserlerin Konservasyonu ve Türkiye’de Etnografya Müzelerinin Sorunları. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları*, Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Soysaldı, Aysen ve Ünalı, Vedat (2016). “Türkiye’de Tekstil Eser Koruma ve Onarımında Mesleki Ye-

terliliklerin Oluşturulması ve Önemi”, 4. Yöresel Ürünler Sempozyumu ve Uluslararası Kültür Sanat Etkinlikleri Programı, Eylül 3-5.

Stone, F. Peter (2010) *Oriental Rug Repair*, London: Thames And Hudson.

Şener, Yaşar Selçuk (2009). “Mozaiklerin Korunmasında Temel Kriterler”, *XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu*, Ekim 16-20, s. 873-882.

Tetreault, Jean (1999). “Coatings for Display and Storage in Museums”, Canadian Conservation Institute *Technical Bulletin*, (21).

Uygur, Ayşe (2000). “Müzelerde bulunan tarihi tekstil ürünlerinin korunmasını etkileyen koşullar ve alınabilecek önlemler”, *I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokiyumu*, Ankara, s. 65.

Wild, Jane (2006) “Experimental Work Comparing the Performance of Wash Bath Additives used in the Aqueous Immersion Cleaning of a Series of Standard Soiled Fabrics”, *Australian Institute for the Conservation of Cultural Material Textile Symposium*, Australia, s. 23.

Ünalı, Vedat (2018). *Kilim Koruma ve Onarım İlkeleri, Meslek Analizi ve Uygulanabilirliği*, Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Yanar, Ayşem, Karadeniz, Ceren, Saraç, Elif, Şay, Simin (2018). “Yüksek Ziraat Enstitüsüne İlişkin Et-nografik Eser Koleksiyonunun Oluşturulması ve Sergilenmesi”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 6(1), s.57-76.

Yücel, Ayhan, Kantarcıoğlu, A. Serdar (1997). *Müzelerdeki eserlerin bozulmasında mikropların Rolü, Topkapı Sarayı Müzesindeki Bir Kısım Organik Eser ve Mekanların Mikrobiyoloji Yönünden İncelenmesi ve İlaçlama Deneyleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.